# Příručka krajinného plánování pro samosprávy

# Jak pečovat o krajinu vaší obce

## OBSAH


1. ÚVOD....2
   1.1. POLITIKA KRAJINY....2
   1.2. KRAJINNÉ PLÁNOVÁNÍ....2
2. PROBLÉMY KRAJINY....4
   2.1. VÝČET MOŽNÝCH PROBLÉMŮ....4
   2.2. PRÁCE S DOSTUPNÝMI PODKLADY....8
   2.3. DEFINOVÁNÍ PROBLÉMU....10
3. HLEDÁNÍ ŘEŠENÍ....14
   3.1. VAZBA NA STRATEGIE....14
   3.2. POPIS CÍLOVÉHO STAVU (VIZE A CÍLE)....16
4. NÁSTROJE PRO ZLEPŠENÍ STAVU KRAJINY....18
   4.1. NÁSTROJE PLÁNOVACÍ A KONCEPČNÍ....18
   4.2. NÁSTROJE MAJETKOPRÁVNÍ A HOSPODÁŘSKÉ....22
   4.3. NÁSTROJE EKONOMICKÉ....24
   4.4. NÁSTROJE REALIZAČNÍ A ÚDRŽBOVÉ....26
   4.5. SHRNUTÍ: JAK VYBRAT SPRÁVNÝ NÁSTROJ?....27
5. PLÁN OBCE PRO ZLEPŠENÍ STAVU KRAJINY....28
PŘÍLOHY....30

# 1. ÚVOD

Vážené starostky, vážení starostové, členové a členky zastupitelstev obcí,

Krajina je naším společným domovem. Poskytuje nám vodu a půdu pro obživu, zázemí pro odpočinek, je zde místo pro rozmanité formy života. To, jak krajina kolem nás vypadá a funguje, se promítá do každodenního života nás všech. Krajina vytváří podmínky pro rozvoj obcí, jejich bezpečí i to, jak příjemným místem k životu jsou.

V současnosti však naše krajina čelí řadě výzev. Zažíváme někdy dlouhá období sucha, jindy přívalové srážky, zemědělská půda je vyčerpaná a mizí druhy. Tyto jevy souvisejí s dlouhodobým příliš intenzivním způsobem využívání krajiny.

Cílem této příručky je nabídnout vám, představitelům obcí, pomoc při zvládání těchto problémů. Ukazuje, jak je v území nejprve rozpoznat a popsat a následně je systematicky vyhodnocovat a hledat vhodná opatření. Příručka vychází z **Politiky krajiny České republiky** (usnesení vlády č. 845/2025) a ukazuje, jak její principy uplatnit v praxi na místní úrovni.

## 1.1. POLITIKA KRAJINY

Politika krajiny představuje strategický rámec pro ochranu a rozvoj krajiny v Česku. Definuje základní principy přístupu ke krajině jako veřejné hodnotě a reaguje na aktuální environmentální a společenské výzvy.

Vychází z mezinárodních závazků, zejména z Evropské úmluvy o krajině a stanovuje priority v oblasti zadržování vody, ochrany půdy, podpory biodiverzity a adaptace na změnu klimatu.

Pro obce je důležité, že Politika krajiny posiluje jejich roli v rozhodování o území a podporuje koordinaci mezi jednotlivými sektory veřejné správy.

Cílem je dosáhnout stavu, kdy správa a rozvoj krajiny budou efektivní, smysluplné a vzájemně provázané.

## 1.2. KRAJINNÉ PLÁNOVÁNÍ

Většina z vás dobře zná územní plánování a běžně s ním pracuje. Možná vás napadne, proč je vedle něj potřeba i krajinné plánování. Je důležité si na začátku vysvětlit rozdíl a vzájemný přínos obou nástrojů, které nejsou v žádném případě konkurenční.

## Co je to krajinné plánování?

Krajinné plánování je systematický proces, který nahlíží na celé území obce jako na vzájemně propojený celek. Krajinné plánování využívá různé nástroje, které už obce, stát nebo další aktéři mají k dispozici – například územní plánování, pozemkové úpravy, plánování v oblasti vod, lesnické plánování nebo další nástroje ovlivňující podobu krajiny. Důležité je vědět, kdy a jak tyto nástroje využít, aby se doplňovaly a obci skutečně pomáhaly řešit konkrétní problémy v krajině.

## Rozdíl oproti územnímu plánování

Zatímco **územní plánování** primárně vymezuje funkční využití ploch (kde bude bydlení, kde výroba apod.) a stanovuje limity rozvoje, **krajinné plánování** jde v extravilánu do většího detailu a řeší kvalitu a fungování těchto ploch.

- **Územní plánování** říká, že daná plocha je „zemědělská plocha v nezastavěném území“.
- **Krajinné plánování** říká, že na této zemědělské půdě je třeba obnovit polní cestu s alejí, vytvořit protierozní mez a v údolnici zřídit mokřad pro zadržení vody.

Krajinné plánování není konkurencí územního plánování, ale jeho nadstavbou a nezbytným partnerem. Plní totiž několik důležitých rolí:

- **Doplňuje chybějící cíle:** Řeší problémy, které územní plánování neumí postihnout do detailu (např. fungování vodního režimu).
- **Koordinuje:** Propojuje různé oborové pohledy – vodní hospodářství, lesnictví, zemědělství či ochranu přírody – do provázaného systému plánování.
- **Slouží jako podklad:** Poskytuje pevný základ pro tvorbu nebo změnu územního plánu, protože jasně definuje, co je v krajině cenné a co je třeba chránit, zlepšit nebo obnovit.

# 2. PROBLÉMY KRAJINY

Účinná péče o krajinu začíná správnou identifikací problémů. Mnohé negativní jevy jsou na první pohled nenápadné nebo se staly běžnou součástí prostředí. Je proto nezbytné věnovat systematickou pozornost jejich rozpoznání.

## 2.1. VÝČET MOŽNÝCH PROBLÉMŮ

Následující katalog problémů slouží jako kontrolní seznam, který vám pomůže rozpoznat rizika v katastru vaší obce. Problémy jsou rozděleny do šesti klíčových oblastí.

### Voda v krajině: Od sucha k povodním

Voda je základním ukazatelem stavu krajiny. Narušený vodní režim se promítá do zemědělství, lesnictví, ale i obyvatelnosti krajiny a zvyšuje rizika škod na majetku obce.

**Narušená hydromorfologie toků (technické úpravy koryt).** Mnoho potoků a říček v obcích bylo v minulosti napřímeno, zahloubeno a opevněno betonem či kamenem. Upravená koryta pak odvádějí vodu z území příliš rychle, místo aby ji zadržovala. Při přívalových deštích se tak povodňová vlna šíří rychleji, zatímco v obdobích sucha toky ztrácejí kontakt s podzemní vodou a vysychají.

**Odtržení toku od nivy (ztráta rozlivových zón).** Přirozený tok se při zvýšeném průtoku rozlévá do údolní nivy, kde se voda může vsáknout, zadržet a zpomalit svůj odtok. Pokud jsou však břehy zvýšené nebo je niva zastavěná až k hraně toku, voda zůstává sevřená v korytě. Nabírá rychlost a sílu a rozlévá se často v zastavěném území, kde způsobuje škody.

**Skryté odvodnění krajiny (meliorace).** Velká část zemědělské půdy je protkána systémem podzemních trubek (drenáží), o kterých často ani nevíme. Tyto stavby byly budovány pro rychlé odvedení vody, vysušení polí a tím jejich zúrodnění. Dnes však fungují kontraproduktivně – odvádějí vodu z krajiny i v době, kdy je jí nedostatek. To vede k častějším suchům, vysychání studní i poklesu hladin podzemních vod.

**Bleskové povodně.** Obce obklopené rozsáhlými lány orné půdy bez krajinných prvků jsou při přívalových deštích ohroženy rychlým povrchovým odtokem. Voda po zhutněném povrchu stéká vysokou rychlostí, unáší ornici a zaplavuje komunikace, sklepy i zahrady. Kritická jsou zejména místa soustředěného odtoku, která nejsou zatravněná ani jinak stabilizovaná.

**Znečištění vod (eutrofizace).** Rybníky a vodní toky bývají zatíženy nadměrným množstvím živin, zejména fosforu a dusíku. Ty se do vody dostávají splachem z polí oraných často až na břehovou hranu toku nebo z nedostatečně čištěných odpadních vod. Následkem je přemnožení řas a sinic, zhoršení kvality vody, omezení vodních organismů i zvýšené náklady na úpravu pitné vody.

### Nedostatek malých vodních prvků

Zanikají mokřady, tůně a prameniště, což snižuje schopnost krajiny vodu zadržet a postupně uvolňovat. Důsledkem je větší náchylnost k suchu i přehřívání krajiny i obce.

## Půda a zemědělství: Ztráta úrodnosti a stability

Půda je nejcennějším zdrojem pro obživu, ale způsob hospodaření na ní často ohrožuje nejen ji, ale i obec.

### Polní lány nadměrné velikosti

Rozsáhlé, nečleněné plochy polí, které nemají v Evropě obdoby, umožňují vodě i větru nabírat značnou sílu. Chybí členění v podobě remízků, cest, příkopů a stromořadí, které by půdu i krajinu chránily. Tento stav také snižuje pestrost krajiny a znemožňuje migraci zvěře.

### Vodní eroze

Na svažitých pozemcích, kde chybí meze a kde se pěstují nevhodné plodiny (např. kukuřice), dochází ke smývání ornice. Znamená to nejen ztrátu úrodnosti půd, ale pro obec také přímé náklady na čištění zanesených příkopů, kanalizace a komunikací od bahna po každém větším dešti.

### Větrná eroze

V otevřené krajině rozsáhlých lánů polí bez větrolamů a stromů vítr odnáší nejsvrchnější, nejúrodnější část půdy. Projevuje se to jako prachové bouře, zůstávají závěje ornice v příkopech a dochází k vysušování půdy, která pak hůře odolává suchu. Polétavé prachové částice negativně ovlivňují zdraví obyvatel.

### Utužení půdy (zhutnění)

Používání těžké zemědělské techniky, zejména za vlhka, vede k zhutnění půdy. Dešťová voda se pak nemůže vsakovat do hloubky a rychle odtéká po povrchu pryč, místo aby doplňovala zásoby podzemních vod.

### Degradace půdy chemizací

Intenzivní používání pesticidů a minerálních hnojiv zabíjí půdní život. Půda bez žížal a mikroorganismů ztrácí svou strukturu i přirozenou úrodnost, hůře zadržuje vodu a je náchylnější k erozi. Chemické látky se vyplavují do vodních toků i do podzemních vod. Znehodnocují pitné vody i vodu pro rekreační využití.

## Biodiverzita: Ztráta života v krajině

Když se rozhlédneme po dnešní krajině, většinu si zabral pro své potřeby člověk, a nezbývá zde mnoho místa pro přírodní plochy, pro zvířata a rostliny. Krajina je bez nich nestabilní a náchylná k poškození. Nejde jen o ochranu vzácných druhů, ale o funkčnost celého ekosystému.

### Invazní druhy rostlin

Nepůvodní druhy, jako jsou křídlatka, bolševník nebo netýkavka žláznatá, se v mnoha obcích rychle šíří a vytlačují původní vegetaci. Zarůstají břehy toků a po svém odumření zvyšují riziko eroze. Některé představují i zdravotní riziko pro obyvatele. Bez systematického zásahu se jejich výskyt dále rozšiřuje.

### Fragmentace krajiny (bariéry)

Dopravní stavby, oplocení a rozptýlená zástavba rozdělují území neprostupnými bariérami na izolované ostrůvky. Zvířata nemohou migrovat za potravou ani na místa rozmnožování, což vede k oslabování a vymírání jejich populací. Pro obec to může znamenat zvýšené riziko střetů zvěře s dopravou na místech, kde byly přerušeny tradiční migrační trasy.

**Absence krajinné mozaiky (homogenita).** Krajina je jednotvárná – buď jen smrkový les, nebo jen pole s řepkou (nebo jinou monokulturní plodinou). Chybí přírodní plochy s mokřady, lučními porosty, smíšenými a listnatými lesy, ale i přechodová pásma, jako jsou křovinaté lemy lesů, zatravněné břehy potoků nebo remízky v polích. Právě tato místa jsou přitom pro biodiverzitu nejdůležitější, poskytují úkryt a potravu pro drobnou zvěř (zajíce, koroptve) a opylovače.

### Úbytek opylovačů

V důsledku chemizace a nedostatku kvetoucích luk mizí včely, čmeláci a motýli. To má přímý dopad na zemědělskou produkci i úrodu v zahradách obyvatel. Pravidelně a jednotně sečené obecní trávníky bez kvetoucích druhů situaci dále zhoršují.

## Krajinný ráz a vizuální kvalita: Ztráta identity

Podoba krajiny ovlivňuje vztah obyvatel k obci i její celkovou atraktivitu. Ztráta charakteru území neznamená pouze estetický problém, ale může mít dopad na kvalitu života, hodnotu nemovitostí i rozvoj cestovního ruchu.

### Vizuální smog a degradace horizontů

Nevhodně umístěné velkokapacitní haly, sklady, stožáry nebo rozsáhlé reklamní plochy narušují pohledové horizonty a tradiční dominanty, jako jsou kostely či krajinné vrcholy. Takové zásahy oslabují identitu místa.

### Ztráta historické paměti krajiny

Rozorané polní cesty, zaniklé meze, vykácené aleje či zavezené úvozy postupně mažou historickou paměť krajiny. S nimi mizí i drobné sakrální prvky a další stopy tradičního hospodaření, které utvářely charakter území. Krajina se stává anonymním výrobním prostorem.

### Unifikace a ztráta regionálních a místních specifik

Používání jednotných stavebních řešení, typových projektů a nepůvodní vegetace (např. túje místo ovocných stromů) vede k tomu, že obce ztrácejí své regionální specifikum. Vytrácí se jedinečný charakter místa, který byl dán lokálními podmínkami a materiály.

### Zanedbaná a opuštěná místa (brownfieldy)

V obcích a jejich okolí zůstávají chátrající areály bývalých zemědělských družstev nebo továren. Představují nejen estetickou jizvu, ale často i ekologickou zátěž a bezpečnostní riziko. Zároveň však mohou být příležitostí pro obnovu a nové využití bez dalšího záboru volné krajiny.

## Prostupnost a rekreace: Bariéry v krajině

Krajina by měla sloužit i lidem k odpočinku. Pokud je však obtížně prostupná, ztrácejí k ní obyvatelé postupně vztah.

### Neexistence sítě polních cest

Většina historických polních cest byla rozorána. Lidé se nemohou dostat z obce do volné krajiny jinak než po frekventované silnici, což je nebezpečné a nepříjemné. Chybí okružní trasy pro vycházky se psem či s kočárkem.

### Uzavřené areály a oplocenky

Rozsáhlé oplocené plochy, obory, areály pro chov, fotovoltaiku, vojenské objekty nebo průmyslové areály vytvářejí bariéry pro pěší i cyklisty. Znepřístupnění prostoru omezuje rekreační využití území a zhoršuje jeho přehlednost.

### Nedostatečná infrastruktura pro pobyt

Chybějící lavičky, stinná místa pod stromy, odpadkové koše nebo upravené studánky snižují atraktivitu krajiny pro každodenní rekreaci. V horkých obdobích pak absence stromů a přirozeného zastínění výrazně snižuje pohodlí i bezpečnost pohybu.

### Konflikty uživatelů

Na cestách a silnicích se často setkávají pěší, cyklisté, auta i zemědělská technika. Absence oddělení provozu nebo nedostatečná šířka komunikací může vést k nebezpečným situacím a napětí mezi uživateli.

## Sídla a klimatická změna: Problémy intravilánu

Způsob uspořádání obce přímo ovlivňuje fungování okolní krajiny a naopak. Problémy krajiny se často nejvýrazněji projeví právě v zastavěném území.

### Tepelný ostrov sídla

Rozsáhlé betonové či asfaltové plochy a nedostatek vzrostlé zeleně způsobují přehřívání v některých částech zástavby. Vysoké teploty zhoršují kvalitu života obyvatel a zvyšují nároky na ochlazování.

### Nevhodné rozhraní sídla a krajiny

Zástavba bez přechodových pásů zeleně vytváří konflikty mezi bydlením a intenzivním hospodařením. Kvůli chybějícím pásům zeleně je zvýšená prašnost, hluk i vizuální zátěž.

### Nedostatečné využití srážkových vod

V obcích se často nacházejí zpevněné plochy, ze kterých je voda rychle odváděna kanalizací pryč. Tím se přetěžují čistírny odpadních vod, znečištěná voda vytéká přímo do potoků a řek, zvyšuje se riziko povodní a zároveň se obec zbavuje vody, kterou by mohla využít pro místní zeleň.

### Riziková výstavba v záplavových územích

Ačkoliv moderní územní plány novou výstavbu v nivách toků výrazně omezují, riziko představují i stávající objekty v záplavových zónách. Zástavba omezuje přirozený rozliv vody a zvyšuje budoucí škody při povodních. Zároveň komplikuje možnosti preventivních opatření.

### Nefunkční zelená infrastruktura sídel

Izolované parky a přerušovaná stromořadí netvoří funkční systém. Když na sebe zeleň v obci nenavazuje, nevzniká síť příjemných tras, po kterých se mohou lidé bezpečně a pohodlně pohybovat – zvlášť v horkých dnech. Nedostatečně propojená zeleň zároveň omezuje i pohyb živočichů a snižuje schopnost obce reagovat na klimatické extrémy.

### Světelné znečištění

Nadměrné a nevhodně směrované osvětlení narušuje přirozené biorytmy živočichů i obyvatel. Současně zvyšuje energetickou náročnost a snižuje kvalitu nočního prostředí.

## 2.2. PRÁCE S DOSTUPNÝMI PODKLADY

Než začnete plánovat, je dobré vědět, jaké informace o vašem území už existují a jak je můžete využít pro vaše rozhodování. Nemusíte hned zadávat drahé studie, mnoho dat je veřejně dostupných zdarma.

### Kde hledat informace?

**Voda a sucho**

- **Voda v krajině (vodavkrajine.cz):** podklady a mapové kompozice pro ochranu před negativními dopady povodní a erozně přírodními jevy.
- **Portál InterSucho (intersucho.cz):** monitoruje aktuální stav sucha v půdě.
- **Povodňový plán obce:** zákonem vyžadovaný dokument, obsahuje informace o záplavových územích a kritických bodech. Povodňové plány dostupné zde: www.povodnovyportal.cz/povodnove-plany
- **Záplavová území – online mapový prohlížeč (voda.gov.cz/?page=zaplavova-uzemi-mapa):** Mapa, kde si můžete zobrazit oficiálně stanovená záplavová území a aktivní zóny záplav. Uvidíte také mapy dřívějších povodní a rozsah zaplavených ploch. Pomůže vám zjistit, které části obce jsou při povodních ohrožené.

**Klimatické mapy (klimatickazmena.cz/mapy, https://www.climrisk.cz/mapa-cr) a mapové výstupy projektu Perun:** Interaktivní mapy ukazují, jak se ve vašem regionu mění a budou měnit teploty, srážky nebo výskyt extrémů (vedra, sucha, přívalové deště) podle různých scénářů vývoje klimatu. Pomohou vám pochopit, jaké klimatické tlaky lze v budoucnu očekávat.

**Půda a zemědělství**

- **Veřejný registr půdy (https://mze.gov.cz/public/app/lpisext/lpis/verejny2/plpis) - LPIS:** ukazuje, kdo na kterém pozemku hospodaří, jaké jsou půdní bloky a kde jsou evidovány erozní události.
- **Půda v mapách (mapy.vumop.cz):** informace o bonitě půdy (BPEJ), ohroženosti erozí a retenční schopnosti.

- **Limity využití půdy (limitypudy.vumop.cz):** Mapa hodnotí kvalitu a význam zemědělské půdy – ukazuje bonitu, produkční schopnost i její mimoprodukční funkce (např. schopnost zadržovat vodu). Pomůže vám rozhodnout, kde je vhodné půdu chránit před záborem a kde je krajina zranitelná z hlediska eroze nebo ztráty úrodnosti.
- **Monitoring eroze (me.vumop.cz/app/):** Mapa evidovaných erozních událostí na zemědělské půdě. Ukáže, kde už došlo k odnosu půdy a kde je zvýšené riziko eroze. Pomůže vám vytipovat problémová místa a podložit návrh protierozních opatření.

**Historie a vývoj**

- **Archiv ČÚZK (ags.cuzk.cz):** obsahuje mj. staré letecké snímky (ortofota) z 50. let a mapy stabilního katastru (císařské otisky). Srovnání s dneškem vám okamžitě ukáže, kde zmizely cesty, meze, rybníky a mokřady.
- **Geoportál památkové péče (https://geoportal.npu.cz/web):** mapový prohlížeč a katalog (národních) kulturních památek, památkových rezervací a zón, archeologických lokalit. V části Zájmy památkové péče jsou vyznačeny i záměry nebo hodnotné lokality, které ale nejsou v současnosti památkově chráněny.

**Územní plánování**

- **Národní geoportál územního plánování (uzemniplanovani.gov.cz)**: online server, kde najdete nejen odkaz na územně plánovací dokumentaci (např. územní plán, zásady územního rozvoje), na územní studie, v budoucnu též na územně analytické podklady (ÚAP), které obsahují mj. řadu limitů a hodnot (např. záplavová území, erozní plochy, sesuvná území, dominanty). Větší část jevů sledovaných v ÚAP je přebírána z jiných – primárních zdrojů, výhodou ÚAP je jejich shromáždění na jednom místě.

**Ochrana přírody**

- **Mapový server AOPK ČR (gis-aopkcr.opendata.arcgis.com):** vrstvy chráněných území, památných stromů, územní systém ekologické stability (ÚSES), mapování biotopů aj.
- **Systém evidence kontaminovaných míst (www.sekm.cz/portal):** Veřejná databáze lokalit, kde se nacházejí nebo se mohou nacházet staré ekologické zátěže (např. bývalé skládky, průmyslové areály, kontaminovaná území). Pomůže vám identifikovat potenciálně riziková místa v obci. Tato data vám umožní provést základní analýzu území a odhalit jeho pravděpodobná slabá místa.

# 2.3. DEFINOVÁNÍ PROBLÉMU

V kapitole 2.1. jsme si přehledně popsali nejčastější problémy, se kterými se česká krajina potýká. Nyní je čas zaměřit se na konkrétní území vaší obce a vyhodnotit, které z výše popsaných jevů se týkají právě vás. Správná identifikace problému je polovinou úspěchu – ušetří vám peníze za neefektivní řešení a nasměruje vaši energii tam, kde je to nejvíce potřeba.

Tento proces může realizovat přímo obec. Mnoho informací máte vy sami, vaši občané a místní pamětníci. Doporučujeme postupovat ve dvou krocích: **pohledem na zastavěné území a pohledem na volnou krajinu.**

## Krok 1: Průzkum zastavěného území (intravilán)

Vezměte si mapu obce a projděte si ulice a okolní cesty. Sledujte nejen stav chodníků, ale i to, jak se obec chová v extrémních situacích (vedro, liják). Ptejte se sami sebe na následující otázky, které odkazují na problémy z kapitoly 2.1. Okruh otázek může být samozřejmě širší, tak aby pokryl všechny relevantní problémy vašeho území.

**Voda a klima v ulicích**

- **Kam teče voda při bouřce?** Vidíte, že kanalizace nestíhá a voda se valí po asfaltu? Jsou kanály zanesené bahnem nebo štěrkem? Vytéká špinavá voda z potrubí odlehčujících kanalizaci přímo to řeky nebo potoka?
    - Pokud ANO, máte problém s **nedostatečným vsakováním, nedostatečným zadržením vody nebo systémem kanalizace** a pravděpodobně i s **erozí** v okolí obce, která splavuje ornici do ulic.
- **Máme v obci alespoň malé vodní plochy?** Jsou obecní rybníčky nebo požární nádrže plné bahna, zarostlé invazními rostlinami nebo v létě vysychají?
    - Pokud ANO, trpí vaše obec **nedostatkem malých vodních prvků** nebo jejich zanedbanou údržbou.
- **Kde je v létě nesnesitelné horko?** Jsou v obci velká prostranství často s nepropustným povrchem (náves, parkoviště u školy, dětské hřiště, dvory firem) bez jediného stromu a lidé tam v létě trpí vedrem?
    - Pokud ANO, identifikovali jste **tepelný ostrov**. Kromě řešení správného povrchu a hospodaření s vodou je nutné sem doplnit stromy nebo vodu, jinak se prostor stane v létě neobyvatelným.

**Veřejný prostor a zeleň**

- **Jak vypadá zeleň v obci?** Jsou stromy ořezané „na věšák“, usychají nebo jsou poškozené stavební činností nebo mají orbou narušené kořeny až u paty stromu? Jsou parky izolované ostrůvky, které nejsou propojené zelenými pásy?
    - Pokud ANO, řešíte problém **špatného stavu zeleně**. Zeleň, které chybí vláha, neochladí vzduch; stromy bez listí neposkytnou lidem v horkých dnech potřebný stín.
- **Máme v obci zanedbaná místa?** Jsou zde opuštěné areály bývalých družstev, chátrající stodoly nebo černé skládky?
    - Pokud ANO, jde o **zanedbaná místa a brownfieldy**, která mohou být ekologickou zátěží, ale i příležitostí pro novou výstavbu bez záboru orné půdy.
- **Nevytváří obec nadměrné světelné znečištění?** Je nad obcí v noci viditelná světelná záře? Svítí lampy zbytečně do oken domů nebo nadměrně osvětlují fasády budov?
    - Pokud ANO, máte problém se **světelným znečištěním**, které plýtvá obecními penězi a škodí lidem i přírodě.

## Krok 2: Průzkum volné krajiny (extravilán)

Nyní vyrazte za humna. Ideálně po dešti nebo naopak v době sucha, kdy se problémy projeví nejvíce. Sledujte hranici, kde končí domy a začínají pole.

**Voda a půda v krajině**

- **Jak vypadá náš potok?** Je hluboko zařízntutý pod úroveň terénu? Je to rovný, vybetonovaný kanál, vyložený dlaždicemi nebo je veden trubkou pod zemí?
    - Pokud ANO, jde o **narušenou hydromorfologii toku**. Voda odtéká příliš rychle a nevsakuje se do okolí.
- **Má se voda kam rozlít?** Jsou pole nebo ploty kolem pozemků až těsně u břehu potoka?
    - Pokud ANO, došlo k **odtržení toku od nivy**. Při povodni voda nemá kam se rozlévat a kde zpomalit a zaplaví obec.
- **Vidíte na polích „jezera“ nebo rýhy?** Stojí na poli po dešti voda v dolících nebo vidíte ve svahu vymletá koryta (strže)? Dochází ke smyvům půdy z polí na silnice nebo do obce?
    - Pokud ANO, jde o vodní erozi a zároveň může jít o známku zhutněné půdy. Voda rychle po povrchu odtéká a odnáší s sebou zeminu.
- **Jsou pole příliš velká?** Vidíte lán, který se táhne od obzoru k obzoru bez jediného stromu, keře nebo cesty?

- Pokud ANO, máte problém s **nadměrnými polními lány**. Taková krajina je náchylná k větrné nebo vodní erozi a vysychání.

**Prostupnost a vzhled krajiny**

- **Musíte při cestě do vedlejší obce jít po silnici**, protože staré polní cesty byly rozorány? Končí cesty najednou uprostřed pole?
  - Pokud ANO, vaše krajina trpí **neexistencí sítě polních cest**. Snižuje to kvalitu života a rekreace.
- **Narážíte na ploty?** Jsou v krajině oplocenky, pastviny nebo areály, které musíte složitě obcházet?
  - Pokud ANO, jde o **uzavřené areály**, které fragmentují krajinu a brání průchodu lidí i zvěře.
- **Co vidíte na horizontu?** Jsou dominantou krajiny sila, logistické haly nebo stožáry, které ruší výhled na kostel či kopce?
  - Pokud ANO, jde o **narušení krajinného rázu**, které narušuje vztah obyvatel ke krajině a ke své obci, snižuje hodnotu nemovitostí a turistickou atraktivitu obce.

**Život v krajině**

- **Co roste podél cest a potoků?** Vidíte obrovské porosty křídlatky, netýkavky žláznaté nebo bolševníku?
  - Pokud ANO, spojte se s odborníky a snažte se potlačovat **invazní druhy**. Je nutné zasáhnout dříve, než vytlačí vše ostatní.
- **Je krajina jednotvárná?** Je všude kolem jen řepka nebo kukuřice a žádný remízek, mez, mokřad nebo louka?
  - Pokud ANO, máte problém s **absencí přírodních ploch a krajinné mozaiky**. V takové krajině chybí rozptýlené prvky zeleně, ale také zvířata jako jsou opylovači nebo zajíci a koroptve.

## Krok 3: Syntéza a vizualizace (vytvoření „mapy problémů“)

Jakmile se vrátíte z průzkumu, nezakládejte poznámky do šuplíku.

**Zakreslete problémy do mapy**: Vezměte obyčejnou katastrální mapu (nebo využijte mapové portály) a barevně si vyznačte:

- *Červeně* kritická místa (kde hrozí povodeň, kde je silná eroze, kde jsou nebezpečné křižovatky cest apod.).

- *Oranžově* místa, která nefungují dobře (zarostlé cesty, vysychající tůně, nevzhledná zákoutí apod.).
- *Modře* místa, která je potřeba zachovat nebo obnovit (kde by mohl být rybník, kde obnovit alej apod.).

**Využijte existující data z monitoringu**: podívejte se znovu na zdroje uvedené v kapitole 2.2.

**Zapojte občany (participace)**: Uspořádejte společné setkání nad rozpracovanou „mapou problémů“. Místní obyvatelé často upozorní na souvislosti, které nejsou zřejmé z mapových podkladů (např. Místa, kde se v zimě tvoří závěje kvůli chybějícímu větrolamu, nebo lokality, kde dříve bývala studánka). Právě tato fáze je zásadní pro smysluplné zapojení veřejnosti a zpřesnění návrhů řešení.

## Výsledek této fáze

Na konci této kapitoly byste měli mít **seznam prioritních problémů** své obce. Neřešte vše najednou. Vyberte 3 až 5 těch nejpalčivějších (např. „bleskové povodně z pole u hřbitova“, „neexistující cesta k lesu“, „vysychání návesního rybníku“) témat, která vyžadují přednostní řešení.

Tento výběr bude **podkladem** pro další postup – ať už se rozhodnete připravit jednoduchý **Interní plán opatření** (tzv. svépomocí), nebo zadat zpracování odborného **Krajinného plánu**.

# 3. HLEDÁNÍ ŘEŠENÍ

## 3.1. VAZBA NA STRATEGIE

Jakmile máte problémy jasně pojmenované, následuje hledání vhodných řešení. Zde je důležité vycházet z již existujících strategických dokumentů a zbytečně je nepřehlížet. Propojení vašich záměrů s těmito dokumenty vám navíc výrazně usnadní získávání dotací.

### Provázanost s dalšími dokumenty

Chcete-li navrhnout funkční a životaschopné řešení, měli byste zohlednit zejména následující dokumenty:

- **Politiku krajiny**: Politika krajiny je celostátní strategie, která říká, jak má česká krajina do budoucna fungovat – například aby lépe zadržovala vodu nebo byla pestřejší. Krajinné plánování na úrovni obce je způsob, jak tyto cíle převést do konkrétních kroků u vás v území.
- **Územní plán:** Druh územně plánovací dokumentace, základní rozvojový dokument obce. Územní plán musí být v souladu s nadřazenou územně plánovací dokumentací (územní rozvojový plán, zásady územního rozvoje). Pokud se tedy nadřazená územně plánovací dokumentace zrovna nezměnila, je pravděpodobné, že dodržením územního plánu dodržíte i požadavky z nadřazené územně plánovací dokumentace. Soulad s územně plánovací dokumentací budete potřebovat později při povolení Vašeho záměru stavebním úřadem. Pokud potřebujete navrhnout opatření, která nejsou v souladu s územně plánovací dokumentací (i to se může stát a není to nutně chyba), počítejte s tím, že před získáním povolení záměru potřebujete ještě zajistit změnu územně plánovací dokumentace.
- **Zásady územního rozvoje (ZÚR)**: Územně plánovací dokumentace kraje, vymezuje regionální biokoridory nebo koridory pro dopravní stavby. Také člení území na tzv. krajiny a stanovují jejich cílové kvality. Není na škodu se podívat, jak o Vašem území přemýšlel projektant zásad územního rozvoje a jaké cílové kvality určil pro krajinu, kde žijete.
- **Územní studie krajiny** (pokud je pro Vaše území zpracována): Územní studie krajiny je druh územní studie, není závazná, většinou se zpracovává pro celý správní obvod obce s rozšířenou působností, tedy zpravidla pro několik desítek obcí. Často slouží jako podklad pro změnu územního plánu nebo pro zadání pozemkových úprav. Člení krajiny na krajinné okrsky a stanovuje cílové kvalty pro tyto okrsky.

Specificky se zaměřuje na problémy v krajině a návrh jejich řešení formou opatření, nejde ale do takové podrobnosti jako dokument zpracovaný jen pro jednu obec.

- **Plán společných zařízení** (v rámci pozemkových úprav). Ačkoliv jsou pozemkové úpravy v textu dále uvedeny jako nástroj, jejich výstupní dokument – Plán společných zařízení – funguje sám o sobě jako strategie pro konkrétní katastr. Pro obce, které již prošly pozemkovými úpravami, zůstává tento plán zásadním vodítkem a inspirací, i když může časem vyžadovat aktualizaci.
- **Plán územního systému ekologické stability (ÚSES):** Tento plán představuje „zelenou páteř“ krajiny – síť biocenter a biokoridorů, které udržují přírodní. Samotný plán ÚSES je oborovým podkladem orgánu ochrany přírody. Klíčovou úlohou obce je převést lokální prvky ÚSES do územního plánu, kde je teprve závazně ukotvíte (přičemž se od oborového plánu můžete odchýlit). Protože v praxi existuje mnoho prvků stále jen „na papíře“ přes intenzivně obhospodařovanou ornou půdu, leží hlavní role obce v jejich postupné realizaci. Využívejte k tomu obecní pozemky, cílené směny nebo pachtovní smlouvy, kterými zemědělce motivujete k zatravnění či výsadbě těchto chybějících přírodních prvků.
- **Plán pro zvládání povodňových rizik (PZPR)**: Jedná se o celostátní dokumenty v gesci MŽP a MZe. Pro obec je důležité, že zde najde mapy povodňového nebezpečí, rizik a ohrožení pro svou obec (rozsah, hloubky, rychlosti proudění pro různé scénáře), identifikaci rizikových lokalit, např. kritické body nebezpečí povodní z přívalových srážek, vymezení oblastí s významnými povodňovými riziky a navržená opatření (obecná i konkrétní). Např. doporučení pro územní plánování, prevenci a připravenost (aktualizace plánů, výstražné systémy). Mapy jsou zpracovány podle jednotné metodiky (viz http://www.povis.cz) v měřítku 1 : 10 000 a zveřejněny na webovém portále: https://cds.mzp.cz/.
- **Plán dílčího povodí**: Strategický a koncepční dokument, který podrobně hodnotí stav povrchových i podzemních vod, povodňová rizika a navrhuje programy opatření k jejich ochraně. Plány pořizují správci povodí a schvalují kraje. Obec zde vystupuje jako aktivní připomínkovatel a koordinátor. Znalost tohoto plánu vám umožní včas reagovat na připravované projekty v regionu a zjistit, jaké státní investice do vodní infrastruktury jsou pro vaše území prioritou.

## Hledejte řešení s více efekty

Při hledání řešení myslete na **synergie**. Jedno opatření může řešit více problémů najednou.

*Příklad*: Obnova polní cesty s alejí:

- zlepší **prostupnost** (rekreace)
- stromy poskytnou **stín** a ochladí krajinu (klima)
- příkop podél cesty zadrží **vodu** (protipovodňová ochrana)
- těleso cesty rozdělí velký lán pole a brání **erozi** (ochrana půdy).

Tento přístup, zvaný **integrované plánování**, je podstatou úspěšného krajinného plánu.

## 3.2. POPIS CÍLOVÉHO STAVU (VIZE A CÍLE)

Předtím, než se rozhodnete věnovat úsilí a finance realizaci opatření, musíte vědět, kam směřujete.

### Vize krajiny

Vize je stručný popis toho, jak má krajina vaší obce vypadat za 15 nebo 30 let. Měla by být pozitivní, ambiciózní, ale zároveň realistická.

*Příklad*: Krajina naší obce je prostupná, s obnovenými cestami lemovanými stromy. Potok volně meandruje v zelené nivě, která chrání obec před povodní. Pole jsou členěna mezemi, což brání erozi a vrací do krajiny život. V okolí obce je více přírodních ploch, kam je příjemné chodit na procházky.

### Stanovení cílů

Cíle musí být konkrétní. Rozdělte si je podle důležitosti na:

- **Nutné**: Je třeba řešit hned, jinak hrozí škody (např. protierozní opatření nad zastavěnou částí obce, zprůtočnění koryta potoka).
- **Důležité**: Výrazně zlepší kvalitu života, lze je realizovat postupně (např. výsadba obecního sadu, obnova sítě polních cest).
- **Žádoucí**: Rozvojové projekty, které zvyšují atraktivitu území a mohou být realizovány v případě dostupných finančních prostředků (např. nová vyhlídka, naučná stezka).

### Jak správně nastavit cíle: metoda SMART

Z vize se následně odvozují konkrétní cíle. Ty by měly být formulovány tak, aby bylo možné jejich naplnění průběžně vyhodnocovat. Aby byl cíl funkční a kontrolovatelný, musí splňovat kritéria metody **SMART**.

Představte si, že sedíte na zastupitelstvu a navrhujete projekt. Než ho schválíte, položte si u každého cíle těchto 5 kontrolních otázek. Pokud na ně nedokážete jasně odpovědět, cíl je třeba přepracovat.

**S – Specifický**

Cíl nesmí být vágní. Musí být naprosto jasné, co se má stát a kde.

> ❌ *Špatně*: „Zlepšíme životní prostředí v obci.“ (To může znamenat cokoliv.)
>
> ✅ *Dobře*: „Obnovíme historickou alej podél cesty ke hřbitovu.“
>
> *Otázka pro starostu*: Je naprosto jasné, co přesně chceme vybudovat, změnit nebo ochránit a na jakém konkrétním místě?

**M – Měřitelný**

Musíte být schopni objektivně říct, zda bylo cíle dosaženo. Potřebujete čísla nebo jasné indikátory.

> ❌ *Špatně*: „Zadržíme více vody v krajině.“
>
> ✅ *Dobře*: „Vytvoříme tři nové tůně o celkové ploše 500 m² a budeme zasakovat srážkové vody ze střechy školy.“
>
> *Otázka pro starostu*: Jak poznáme, že je hotovo? Kolik stromů, kolik metrů cesty, kolik kubíků vody? Podle čeho změříme úspěch?

**A – Akceptovatelný a dosažitelný**

Cíl musí být reálný z hlediska vašich možností (finance, pozemky) a přijatelný pro lidi. Nemá smysl plánovat něco, co obec nikdy nezaplatí nebo co občané nechtějí.

> ❌ *Špatně*: „Vykoupíme všechny pozemky v katastru.“ (Nereálné.)
>
> ✅ *Dobře*: „Domluvíme se s dvěma klíčovými vlastníky na výsadbě větrolamu a směníme s nimi obecní pozemky.“
>
> *Otázka pro starostu*: Máme na to peníze nebo šanci na dotaci? Jsou pozemky naše, nebo je reálné je získat? Souhlasí s tím většina zastupitelů a občanů?

**R – Relevantní**

Cíl musí řešit skutečný problém. Děláme to proto, že to obec potřebuje, ne proto, že "se to tak dělá jinde". Musí být v souladu s vaší vizí a s Politikou krajiny.

> ❌ *Špatně*: „Postavíme rozhlednu v údolí.“ (Nerelevantní, neřeší problém krajiny.)

✅ *Dobře*: „Zatravníme údolnici nad vsí, abychom zastavili splachování bahna do návesního rybníka při bouřkách.“ (Řeší erozi a kvalitu vody.)

*Otázka pro starostu*: Řeší tento cíl skutečný problém naší obce (sucho, povodně, erozi, chybějící rekreaci)? Je to opravdu priorita, kterou je nutné řešit ihned?

**T – Termínovaný**

Každý cíl musí mít „deadline“. Bez termínu se věci odkládají na neurčito.

❌ *Špatně*: „Jednou opravíme polní cesty.“

✅ *Dobře*: „Do konce roku 2027 zrealizujeme I. etapu polních cest v délce 1,5 km.“

*Otázka pro starostu*: Dokdy chceme tento cíl splnit? Je stanovený termín zahájení a dokončení?

# 4. NÁSTROJE PRO ZLEPŠENÍ STAVU KRAJINY

Jako obec máte k dispozici celou řadu nástrojů. Klíčové je jejich vhodné kombinování a dlouhodobá koordinace. Některé nástroje jsou plánovací, jiné ekonomické nebo právní. Níže je přehled těch nejdůležitějších. S jejich propojením na konkrétní problémy vám pomůže aplikace popsaná v Příloze I.

## 4.1. NÁSTROJE PLÁNOVACÍ A KONCEPČNÍ

Tyto nástroje slouží k tomu, abychom si ujasnili, co v území chceme, a právně to ukotvili.

### Územní plán (ÚP)

Územní plán je základním a nejmocnějším nástrojem obce. I když je často vnímán jen jako mapa, „kde se smí stavět“, jeho role v nezastavěném území (volné krajině) je klíčová.

- **Co to je**: Jde o závazný dokument, který stanovuje základní koncepci rozvoje území, ochrany jeho hodnot a plošného a prostorového uspořádání.
- **Jak pomáhá krajině**:
    - Obsahuje koncepci uspořádání krajiny, která by měla obsahovat návrh, jak skloubit zemědělství, vodu, rekreaci a ochranu přírody.
    - Vymezení nezastavěného území: jasně říká, kde končí zástavba a začíná okolní volná krajina. Brání "rozlézání" obce do polí (sídelní kaši).
    - Ochrana cenných ploch: ÚP může stanovit plochy, které nesmí být zastavěny ani přeměněny na pole (např. plochy smíšené nezastavěného území, plochy zeleně).
    - Stanovení podmínek využití a prostorového uspořádání: obec může v ÚP nastavit konkrétní podmínky, které přispějí k zachování a obnově krajinných funkcí – např. tím, že určí minimální podíl zeleně v dané ploše nebo omezí oplocování ve volné krajině (podpoří prostupnost).
    - Vymezení tzv. zelené infrastruktury: zelená infrastruktura je spjata s tzv. ekosystémovými službami, tedy s užitkem, který příroda poskytuje lidem, ať už se jedná o produkci potravin, zasakování srážek, ochlazování sídel, poskytování prostředí pro odpočinek a rekreaci, a mnoho dalšího.

    - Vymezení ÚSES: přebírá/zpřesňuje nadregionální a regionální vrstvu z nadřazených dokumentů a vymezuje lokální biokoridory a biocentra, čímž je právně chrání před zničením. ÚSES je součástí zelené infrastruktury.
- **Tip pro starosty**: Při zadávání změny ÚP trvejte na tom, aby projektant jen neobkreslil stávající stav polí, ale navrhl i nové cesty, interakční prvky (meze) a plochy pro zadržení vody. Požadujte podrobnou Koncepci uspořádání krajiny a vymezení zelené infrastruktury.

**Pozemkové úpravy (PÚ)**

Pozemkové úpravy představují jeden z nejúčinnějších nástrojů pro realizaci změn v krajině. Jejich přínos spočívá v tom, že současně řeší majetkoprávní uspořádání i návrh a realizaci konkrétních opatření.

- **Co to je**: Jde o proces, při kterém se prostorově a funkčně uspořádávají pozemky. Dojde k jejich scelení nebo rozdělení tak, aby byly přístupné a racionálně tvarované. Součástí je plán společných zařízení.
- **Jak pomáhá krajině**:
    - Řešení majetku: vyřeší rozdrobené vlastnictví, které často brání jakékoliv akci.
    - Plán společných zařízení: v rámci PÚ se navrhnou a za veřejné peníze také zrealizují polní cesty, protierozní meze, poldry, rybníky a výsadby zeleně.
    - Zpřístupnění: obnovuje cestní síť, což je klíčové pro prostupnost krajiny pro lidi i zemědělce.
- **Omezení**: Je to proces časově náročný (často 5–10 let) a vyžaduje souhlas vlastníků nadpoloviční výměry půdy.
- **Tip pro starosty**: Aktivně iniciujte PÚ na pobočce Státního pozemkového úřadu (SPÚ). Je to pro obec finančně nejvýhodnější cesta, jak dostat do krajiny investice v řádu desítek milionů korun, které nejdou z obecního rozpočtu.
- Na koho se obrátit:
    - Státní pozemkový úřad je klíčová státní instituce, která proces pozemkových úprav kompletně organizuje, financuje a zajišťuje následnou realizaci plánu společných zařízení. Kontakty na pobočky: https://spu.gov.cz/kontakty/souhrn-kontaktu-na-kpu-a-pobocky

**Krajinný plán (KP)**

Jedná se o nový moderní nástroj, který reaguje na potřebu komplexního pohledu na krajinu.

- **Co to je**: Jde o odborný, strategický a koordinující dokument. Není závazný ze zákona jako ÚP, ale slouží jako podrobný podklad pro další rozhodování o rozvoji krajiny obce. Metodicky navazuje na ÚP, ale jde do většího detailu. Metodiku zpracování krajinného plánu na lokální úrovni naleznete v příloze II.
- **Jak pomáhá krajině**:
    - Komplexnost: řeší krajinu jako celek – vodu, půdu, biodiverzitu i potřeby místních lidí jako je rekreace, prostupnost nebo estetika.
    - Detail: jde na úroveň konkrétních opatření (např. "zde je třeba zatravnit údolnici", "zde obnovit alej").
    - Podklad pro dotace: kvalitně zpracovaný KP je skvělým podkladem pro žádosti o dotace, protože prokazuje potřebnost a koncepčnost projektů.
- **Tip pro starosty**: Krajinný plán je ideální dokument, pokud chcete s krajinou začít pracovat systematicky. Může sloužit jako podklad pro následnou změnu územního plánu.
- **Na koho se obrátit**:
    - Česká komora architektů (ČKA) – Seznam autorizovaných krajinářských architektů: https://www.cka.cz/sluzby/verejne-sprave/seznam-autorizovanych-architektu
    - Seznam autorizovaných krajinných inženýrů: https://www.ckait.cz/autorizovane-osoby (vodní hospodářství a krajinné inženýrství)

### Územní studie (ÚS)

Územní studie je podrobnější než územní plán a slouží k prověření možností změn v území. Výše představený krajinný plán může mít také podobu ÚS. Územní studie krajiny se zpracovávají většinou v měřítku správních obvodů obcí s rozšířenou působností.

- **Co to je**: Jde o územně plánovací podklad. Může ji pořídit orgán územního plánování. Slouží jako podklad pro rozhodování v území nebo pro změnu ÚP.
- **Jak pomáhá krajině**:
    - Řeší konkrétní problémy (např. sídelní zeleň, veřejná prostranství apod.).
    - Může jít do většího detailu než územní plán.
- **Tip pro starosty**: Pokud máte v ÚP vymezenou plochu pro určitou funkci, ale nevíte přesně, jak ji uchopit, zadejte zpracování ÚS. Po

jejím vložení do evidence územně plánovací činnosti se stává neopominutelným podkladem pro rozhodování úřadů.

**Strategický plán obce** (Program rozvoje obce)

Strategický plán obce je dokument, který si obec vytváří sama a kterým si stanovuje priority a směr rozvoje na několik let dopředu. Témata krajiny, vody a zeleně v něm ale často chybí nebo jsou formulována jen velmi obecně.

- **Co to je:** Jde o základní koncepční dokument obce (schvalovaný zastupitelstvem), který určuje směr rozvoje obce na období 7–10 let. Na rozdíl od územního plánu není zaměřen jen na fyzické využití ploch, ale na celkový rozvoj (ekonomika, školství, služby, životní prostředí).
- **Jak pomáhá krajině:**
  - Umožňuje jasně říct, že péče o krajinu, vodu a zeleň je prioritou obce, což usnadňuje obhajobu konkrétních investic.
  - Propojuje krajinná opatření s dalšími cíli obce
- **Tip pro starosty:** Existence aktuálního strategického plánu je často povinnou podmínkou nebo bodovým zvýhodněním při žádostech o dotace.

Na koho se obrátit: Místní akční skupina - https://www.nsmascr.cz/o-nas/clenove-ns-mas/ Svaz měst a obcí České republiky (SMO ČR), Sdružení místních samospráv České republiky

**Plán opatření v krajině obce**

Prozatím se nejedná o standardně zpracovávaný dokument, ale potřeba jeho přípravy může vyplynout, v návaznosti na stanovení vize a cílů na úrovni obce (viz kapitola 5). Jedná se o jednoduchý, dobrovolně vypracovaný, praktický a „akční“ dokument pro menší obce.

- **Co to je**: Jde o seznam konkrétních kroků, který si obec často může zpracovat sama nebo s menší odbornou pomocí.
- **Jak pomáhá krajině**:
  - Není to složitý dokument, ale seznam úkolů.
  - Obsahuje, co uděláme (vysadíme strom), kde (na parcele č. XY), kdy (podzim XY) a za co (rozpočet obce/dotace).
- **Tip pro starosty**: Ideální pro začátek. Nemusíte čekat roky na schválení. Stačí rozhodnutí zastupitelstva a můžete začít realizovat drobné změny.

**Povodňový plán obce**

Zákonem vyžadovaný operativní dokument, který slouží jako krizový manuál pro zvládání povodňových situací a ochranu katastru obce.

- **Co to je:** jde o návod pro obec (a další orgány), co dělat, když hrozí povodeň nebo už nastala. Obsahuje hlavně postupy, odpovědnosti a údaje o tom, co je v daném území nejvíc ohrožené a jak se bude řídit povodňová situace.
- **Jak pomáhá krajině:**
  - Koordinace krizového řízení: Definuje praktické kroky v území, eviduje místní kontakty, kapacity a shrnuje údaje o tom, které objekty a lokality jsou v obci povodňovou situací nejvíce ohroženy.
  - Sjednocení postupů v území: Povodňový orgán obce dále potvrzuje soulad povodňových plánů vlastníků nemovitostí (které se nacházejí v záplavovém území) s vlastním povodňovým plánem. Tím zajišťuje, že individuální plány nejsou v rozporu s celkovou koncepcí obce.
- **Na koho se obrátit**: Když si jako obec nevíte rady s tvorbou povodňového plánu, obraťte se nejdřív na svůj příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností (ORP) – konkrétně odbor životního prostředí nebo vodoprávní úřad. Ten obcím metodicky pomáhá, koordinuje povodňovou ochranu a poradí i s podklady, dotacemi nebo doporučenými zpracovateli.
  Praktické metodiky a kontakty najdete také na stránkách Ministerstva životního prostředí – Povodňové plány a v systému Digitální povodňový plán (POVIS/EDPP), kde jsou i vzorové plány a návody pro obce.

### Koncepce hospodaření se srážkovými vodami

Strategicko-plánovací dokument na úrovni samosprávy, který reflektuje odklon od tradičního modelu rychlého odvedení srážkových vod jednotnou kanalizací k moderním principům zelené infrastruktury.

- **Co to je:** Jde o koncepční dokument obce zaměřený na maximalizaci zadržení vody v místě dopadu, její vsakování, výpar nebo řízenou retenci a následné opětovné využití pomocí tůní, nádrží, zelených střech či propustných povrchů.
- **Jak pomáhá krajině:**
  - Ochrana před suchem i záplavami: Cíleně eliminuje prudký odtok. Zadržená srážková voda v zahradách a parcích prokazatelně snižuje riziko lokálních přívalových povodní a zároveň díky výparu ochlazuje mikroklima v zastavěném území během horkých dnů.
  - Významné úspory pro obec: Pokud se voda bezpečně vsakuje nebo zachycuje přímo na pozemcích, nedochází k zahlcování

kanalizace. Obec tak ušetří za zbytečné předimenzování dešťové kanalizační sítě a snižuje náklady na její údržbu.
    - **Jasné podmínky pro rozvoj:** Dokument detailně popisuje a rozlišuje, ve kterých částech katastru je z hlediska půdních poměrů vhodné srážkovou vodu proaktivně vsakovat a kde je naopak nezbytné řešit odvodnění staveb.
- **Tip pro starosty:** Pravidla a limity z této koncepce (např. povinnost budovat vsakovací prvky či akumulační nádrže) závazně zapracujte jako podmínky do územního plánu. Tak zajistíte, že nová developerská výstavba obec nezatíží, ale naopak jí pomůže vodu v území udržet.
- **Na koho se obrátit:** Pokud si obec neví rady s přípravou koncepce hospodaření se srážkovými vodami, měla by se obrátit především na svůj vodoprávní úřad nebo ORP, případně na krajský úřad a odborné projektanty vodohospodářských staveb. Databáze autorizovaných inženýrů včetně projektantů vodohospodářských staveb: https://www.ckait.cz/autorizovane-osoby

## 4.2. NÁSTROJE MAJETKOPRÁVNÍ A HOSPODÁŘSKÉ

Plány jsou bohužel k ničemu, pokud nemáte kontrolu nad pozemky. Níže uvedené nástroje vám dávají reálnou možnost ovlivnit, co se v území děje.

**Hospodaření na obecních pozemcích (pachtovní smlouvy)**

Toto je nejrychlejší a nejlevnější nástroj, který má starosta k dispozici. V praxi však bývají obecní pozemky často pronajímány dlouhodobě a bez pravidelného vyhodnocování podmínek, což může být pro obec nevýhodné.

- **Co to je**: Jde o právní vztah, kdy obec propachtuje (pronajme) svou půdu zemědělci.
- **Jak pomáhá krajině**:
    - Obec může do smlouvy vložit podmínky hospodaření.
    - Příklady podmínek: zákaz pěstování širokořádkových plodin (kukuřice) na svazích (eroze), povinnost vytvořit biopás, zákaz používání glyfosátů (Roundup), povinnost udržovat polní cestu.
    - Výpovědní lhůta: zkraťte výpovědní lhůty (např. na 3 roky). Dává vám to lepší pozici k vyjednávání.
- **Tip pro starosty**: Udělejte revizi všech pachtovních smluv. Pokud vám zemědělec na obecním poli způsobuje erozi, která zaplavuje obec, pohrozte výpovědí nebo změňte smlouvu.

**Dohody s vlastníky půdy**

Pokud obec pozemky nevlastní, musí se domluvit.

- **Co to je**: Jde o dobrovolné ujednání (smlouva o spolupráci, smlouva o výpůjčce).
- **Jak pomáhá krajině**:
  - Vlastník (soukromník) souhlasí, že na svém pozemku nechá obec realizovat opatření (např. výsadbu aleje).
  - Obec se na oplátku zaváže, že se o výsadbu bude starat (sečení, řez stromů) a poskytne vlastníkovi určitou kompenzaci nebo podporu.
- **Tip pro starosty**: Mnoho vlastníků by stromy na mezi chtělo, ale bojí se nákladů a starostí. Pokud obec převezme údržbu, často souhlasí.
- **Na koho se obrátit**: Vzory vybraných smluv pro obce najdete na stránkách Ministerstva vnitra: https://mv.gov.cz/odk2/clanek/vzory-vybranych-smluv-pro-obce-podle-noveho-obcanskeho-zakoniku.aspx?q=cHJuPTE%3D&utm_source=chatgpt.com

- Metodika půdního průzkumu zemědělských pozemků určená pro pachtovní smlouvy, kde najdete i vzor pachtovní smlouvy pro zemědělskou půdu: https://knihovna.vumop.cz/records/e5f7109c-97d2-4f7d-8ca9-b3bda480d40e
- https://www.ziva-puda.cz/ - projekt zaměřený na zlepšování kvality půdy

**Nákup a směna pozemků**

Strategický nákup pozemků je investicí do bezpečnosti obce.

- **Co to je**: Jde o cílené získávání pozemků do majetku obce.
- **Jak pomáhá krajině**:
  - Umožňuje realizaci protipovodňových opatření (poldry), cyklostezek a biokoridorů tam, kde to obec potřebuje, bez složitého vyjednávání.
- **Tip pro starosty**: Vytipujte si klíčové pozemky (údolnice, břehy potoků, cesty) a oslovte vlastníky s nabídkou odkupu dříve, než nastane kritická situace.
- **Na koho se obrátit**:
  - Místní akční skupina - https://www.nsmascr.cz/o-nas/clenove-ns-mas/ Svaz měst a obcí České republiky (SMO ČR)
  - Sdružení místních samospráv České republiky
  - Na právníka specializovaného na samosprávu a obecní majetek

## 4.3. NÁSTROJE EKONOMICKÉ

Péče o krajinu může být finančně náročná. Obec však nemusí spoléhat pouze na vlastní rozpočet, k dispozici je i celá řada externích zdrojů financování.

### Externí dotační nástroje

Největší zdroj financí pro větší projekty:

- **Operační program Životní prostředí (OPŽP)**: hlavní zdroj pro tůně, mokřady, revitalizace toků, výsadby zeleně a protipovodňová opatření.
- **Program rozvoje venkova (PRV)/Společná zemědělská politika**: podpora pro zemědělce, ale i obce na pozemkové úpravy a lesnická opatření.
- **Národní programy Životní prostředí (NPŽP)**: menší, flexibilnější dotace od Státního fondu životního prostředí (SFŽP), často i na studie nebo zadržování vody.
- **Program péče o krajinu (PPK)**: národní dotační nástroje k podpoře udržování a obnovy přirozených funkcí krajiny. Pro obce představuje flexibilní zdroj financování menších, ale ekologicky velmi významných opatření, která lze realizovat i bez složitého projektového řízení, které vyžadují velké evropské fondy.
- **Jak pomáhá krajině**:
    - Umožňuje realizovat drahé investice (odbahnění rybníka, stavba poldru) s minimální spoluúčastí obce.
    - Podporuje koordinaci společných projektů více vlastníků.

### Vlastní (obecní) dotační programy

Malé peníze, které udělají velkou službu komunitě.

- **Co to je**: Jde o malé, cílené výzvy financované z rozpočtu obce.
- **Jak pomáhá krajině**:
    - Podporuje konkrétní krajinná opatření na soukromých pozemcích.
    - Příklady: „Grant na výsadbu stromů v zahradách“, „Dotace na pořízení nádrže na dešťovku“, „Příspěvek na obnovu studánky“.
    - Reagují na místní potřeby a aktivizují občany.
- **Tip pro starosty**: Vyčleňte z rozpočtu např. 50 000 Kč ročně na „Fond pro krajinu“. Občané si mohou žádat o příspěvek 5 000 Kč na drobné realizace. Zvýšíte tím vztah lidí k místu.

**Firemní sponzoring a partnerství**
Zapojení místních podnikatelů do rozvoje krajiny obce.

- **Co to je:** Spolupráce s místními firmami, které v rámci své společenské odpovědnosti chtějí investovat do konkrétních projektů v krajině. Může jít o přímý dar na konkrétní projekt (např. obnova polní cesty) nebo nefinanční pomoc v podobě zapůjčení techniky, darování materiálu (sazenice, kůly) nebo zapojení zaměstnanců formou dobrovolnictví.
- **Jak pomáhá krajině:**
    - Umožňuje realizaci projektů, které jsou „příliš malé“ pro velké dotace, ale důležité pro lokalitu.
    - Může pomoci s dlouhodobou údržbou (firma si může „adoptovat“ konkrétní alej a hradit její péči).
    - Buduje vztah mezi místním podnikatelským sektorem a přírodou v okolí sídla firmy.

**Tip pro starosty:** Vytvořte jednoduchý „Katalog příležitostí pro sponzory“. Nabídněte v něm konkrétní položky k adopci: *„Lavička u vyhlídky – 10 000 Kč“*, *„Výsadba 10 ovocných stromů – 25 000 Kč“*. Firmy raději platí za něco hmatatelného. Argumentujte daňovou uznatelností darů, která firmám umožňuje legálně snížit základ daně a nechat tak své peníze pracovat přímo ve vaší/jejich obci namísto jejich odvodu státu.

**Místní koeficient daně z nemovitých věcí**

Ekonomický nástroj, který může motivovat vlastníky.

- **Co to je**: Jde o to, že obec může obecně závaznou vyhláškou stanovit koeficient, kterým se násobí daň z nemovitosti.
- **Jak pomáhá krajině**: Obec může teoreticky zvýhodnit určité typy pozemků (např. trvalé travní porosty, krajinné prvky) nebo naopak znevýhodnit jiné (např. orná půda v erozně ohrožených lokalitách, pokud to legislativa umožňuje).

*Poznámka*: Tento nástroj je legislativně citlivý a je třeba sledovat aktuální znění zákona o dani z nemovitých věcí. Aktuálně může obec ovlivnit daň u zemědělských pozemků prostřednictvím tzv. místního koeficientu podle ustanovení § 12 zákona č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí.

**Participativní rozpočet**

Zapojení veřejnosti do rozhodování o financích.

- **Co to je**: Jde o část rozpočtu obce, o jejímž využití rozhodují přímo občané hlasováním.
- **Jak pomáhá krajině**:

- Občané často sami navrhují zelené projekty jako např. komunitní zahrady, výsadby alejí, lavičky u vyhlídek, vyčištění potoka.
- Zvyšuje srozumitelnost investic a legitimitu projektů.

## 4.4. NÁSTROJE REALIZAČNÍ A ÚDRŽBOVÉ

Někdy není třeba stavět nic nového, stačí se jinak starat o to, co už máme.

### Způsob údržby obecních ploch

Nejjednodušší změna, kterou vidí každý občan.

- **Co to je**: Jde o nastavení režimu sečení, údržby, prořezávek nebo úklidu.
- **Jak pomáhá krajině**:
  - Mozaiková seč: nesečte celou louku naráz "na golfový trávník". Nechávejte pásy vysoké trávy pro hmyz a udržení vlhkosti.
  - Ochrana před erozí: nechte zarůst příkopy a meze, nevysekávejte je až na hlínu. Kořeny drží břeh.
  - Pastva: Některé obecní plochy můžete vypásat ovcemi, přispějete tím biodiverzitě.
  - Mrtvé dřevo: v lesoparcích neuklízejte každou větev. Mrtvé dřevo je domovem pro hmyz a další organismy.
- Obec může ovlivnit podobu krajiny volbou režimu údržby i bez nových investic.
- **Na koho se obrátit**: Regionální pracoviště Agentury ochrany přírody a krajiny ČR: https://aopk.gov.cz/regiony

### Participace místních a dobrovolnictví

Krajinu tvoří lidé. Bez jejich zapojení je péče o ni bojem s větrnými mlýny.

- **Co to je**: Jde o zapojení občanů, spolků (myslivci, hasiči, rybáři, skauti) a škol.
- **Jak pomáhá krajině**:
  - Sbírání informací: místní vědí, kde bývala studánka nebo kudy tekla voda. Tyto informace lze získat prostřednictvím komentovaných vycházek či mapových dotazníků.
  - Brigády: společné sázení stromků, úklid toků nebo budování drobných přírodních prvků šetří finanční prostředky obce a zároveň posilují vztah obyvatel k místu.
  - Podpora iniciativ: dejte spolkům důvěru a prostředky k péči o malé lokality.

- Na koho se obrátit:
    - Místní akční skupiny často umí velmi dobře rozhýbat komunitní život, dobrovolnictví i participaci na venkově.
    - Národní síť Zdravých měst ČR (NSZM) se specializuje přímo na zapojování veřejnosti, komunitní plánování, veřejná fóra, participativní rozpočty, práci s dobrovolníky a sdílení dobré praxe mezi obcemi. Nabízí metodiky, školení, konzultace i inspirace z jiných měst a obcí.

**Práce se záměry investorů (plánovací smlouvy)**

Když někdo v obci staví (developer, firma), má to dopad na krajinu.

- **Co to je**: Jde o vyjednávání o tom, jak investor přispěje obci, a jak na oplátku obec pomůže investorovi. Co vše může být v plánovací smlouvě, rámcově upravuje stavební zákon.
- **Jak pomáhá krajině**:
    - Kompenzační opatření: pokud investor zastaví louku halou, požadujte jako kompenzaci výsadbu zeleného pásu, revitalizaci části potoka (ve spolupráci s jeho správcem) nebo nové zázemí pro komunitní školku.
    - Včasná práce: jednejte s investorem již ve fázi záměru, ne až při stavebním řízení. Čím dříve spolu začnete jednat, tím snáze se dohodnete.
    - Vyjednávací pozice: investor většinou od obce něco potřebuje (např. prodat obecní pozemky, provést změnu územního plánu); nesnižujte svou vyjednávací pozici tím, že napřed zařídíte vše, co investor potřebuje, a až pak s ním začnete sjednávat smlouvu.
    - Férové podmínky: nebojte se po investorovi požadovat adekvátní plnění. Čím větší užitek bude mít ze záměru investor, tím větší užitek by z něj měla mít i obec.
- Tip pro starostu: Plánovací smlouva může být skvělý nástroj, nicméně platí, že bez dobrého právníka se do plánovací smlouvy raději nepouštějte.

## 4.5. SHRNUTÍ: JAK VYBRAT SPRÁVNÝ NÁSTROJ?

Při řešení konkrétního problému postupujte od nejjednoduššího k nejsložitějšímu:

- **Můžeme to vyřešit hned a sami?** -> Změňte údržbu (seč), uspořádejte brigádu, upravte pachtovní smlouvu.

- **Je to složitější a potřebujeme peníze?** -> Připravte projekt do **Plánu opatření v krajině obce** a žádejte o dotaci (např. OPŽP).
- **Je problém v tom, že nám půda nepatří a je rozdrobená?** -> Iniciujte **Pozemkové úpravy**.
- **Chybí nám celková vize a nevíme, co dřív?** -> Zadejte zpracování **Krajinného plánu** nebo **Územní studie**.
- **Musíme tomu zabránit právně?** -> Změňte **Územní plán**.

Vhodnou kombinací těchto nástrojů se obec stává aktivním správcem a tvůrcem svého území.

# 5. PLÁN OBCE PRO ZLEPŠENÍ STAVU KRAJINY

V této příručce doporučujeme obci postupovat dvěma základními cestami, vždy ale následujte vizi a cíle, které jste si nadefinovali podle kapitoly 3.2.

## Cesta A: Plán opatření v krajině obce – praktické plánování samosprávy (svépomocí)

Vhodné pro menší obce, které chtějí řešit zjevné problémy rychle a levně.

1. **Ustavte tým:** starosta, aktivní zastupitel, místní zemědělec, zástupce spolku.
2. **Vycházka a mapa:** vezměte katastrální mapu, projděte obec a zakreslete problémy (zde teče voda z pole, zde chybí cesta).
3. **Seznam opatření:** sepište jednoduchý **Plán opatření v krajině obce v podobě seznamu "Co - Kde - Kdo - Za co"**.
4. **Realizace:** začněte s tím, co můžete udělat hned (např. změna seče, výsadba stromů s dobrovolníky) do plánu můžete ale zahrnout i technicky náročnější akce, jako je revitalizace nádrže či nová ČOV, kde je třeba postupovat formou objednávky odborného projektu. Realizace již obec samozřejmě připravuje a realizuje za pomoci odborníků a většinou ne svépomocí.

## Cesta B: Zadání zpracování Krajinného plánu (odborně)

Vhodné pro obce, které chtějí komplexní řešení, řeší složité problémy (povodně, eroze) nebo se chystají na změnu ÚP. Postupujte podle metodiky uvedené v Příloze II.

1. **Příprava zadání:** definujte rozsah území a co od plánu čekáte.
2. **Výběr zpracovatele:** nevybírejte jen podle nejnižší ceny! Hledejte tým, který má v sestavě krajinného architekta, vodohospodáře i ekologa. Požadujte zkušenosti a reference.
3. **Proces tvorby:**
    - **Analýzy:** odborníci zmapují a vyhodnotí území (např. voda, půda, biodiverzita a další).
    - **Participace:** zapojte občany. Zeptejte se jich, co jim v krajině chybí, a naopak co je hodnotné. Použijte pocitové mapy nebo veřejná setkání. Spolupracujte aktivně se zpracovatelem Krajinného plánu.
    - **Návrh:** zpracovatel navrhne koncepci krajiny a konkrétní návrhy opatření.
    - **Odevzdání:** zpracovatel odevzdá textovou část, výkresy a data.

- **Projednání a schválení:** s obyvateli, klíčovými aktéry, zastupiteli a případně radou obce.

4. **Implementace:** schválený plán zapracujte do územního plánu, zadejte projekty pro zpracování opatření a žádejte o dotace podle připraveného harmonogramu.
5. **Monitoring:** sledujte vývoj krajiny dále, pro případné zapracování do krajinného plánu v budoucnu

## Závěr

Péče o krajinu je dlouhodobý proces. Výsledky se projevují postupně, avšak systematický přístup výrazně zvyšuje odolnost obce a kvalitu života jejích obyvatel. Nebojte se začít, byť malými kroky. Každá zadržená kapka vody, každý nový strom, kvetoucí kytka, poletující motýl nebo pták se počítá.

Tato příručka a přiložená aplikace a metodika jsou tu od toho, aby vám na této cestě pomohly.

# PŘÍLOHY

Příloha I: Představení webové aplikace krajinného plánování

Příloha II: Metodika zpracování krajinného plánu na lokální úrovni